

Atıf/Citation

Arı, Y., (2020), Coğrafya Lisans Programlarında Arazi Çalışmaları: Uygulayıcı Öğretim Üyelerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Analiz. Doğu Coğrafya Dergisi 25(43), 13-30.

COĞRAFYA LİSANS PROGRAMLARINDA ARAZİ ÇALIŞMALARI: UYGULAYICI ÖĞRETİM ÜYELERİNİN GÖRÜŞLERİNE DAYALI NİTEL BİR ANALİZ*

Fieldwork in Undergraduate Geography Programs: A Qualitative Analysis Based on the
Opinion of Faculty Members

Prof. Dr. Yılmaz ARI†

Öz

Arazi çalışmaları coğrafya lisans eğitiminin önemli bir parçası olarak kabul edilir. Bu kabule rağmen Türkçe literatürde arazi çalışmalarının üniversite lisans programlarındaki durumu ile ilgili değerlendirmeler yok denecek kadar azdır. Bu çalışma, önceki çalışmalarımızdan farklı olarak konuyu uygulayıcı öğretim üyelerinin bakış açısıyla değerlendirmektedir. Bu amaçla hazırlanan ve arazi çalışmaları ile ilgili önemli görülen hususların yazılmasını talep eden bir açık uçlu sorudan oluşan form, Türkiye'deki coğrafya bölümleri ile coğrafya eğitimi anabilim dallarına gönderilerek, bölüm ve anabilim dalı başkanları tarafından cevaplanması istenmiştir. Gelen cevaplardan hareketle, bölümlerde arazi çalışmaları ile özdeşleştiği görülen bazı öğretim üyeleri ile telefon mülakatları yapılarak, ek veriler elde edilmiştir. Bu nitel veriler yorumlamacı yaklaşımlarla içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Sonuçlar, arazi çalışmalarının hedef ve öğrenim çıktılarının iyi belirlenmediğini; çoğunlukla da kısa mesafeli ve arazi öğretimi şeklinde olduğunu göstermektedir. Bazı üniversitelerde gerekli kazanımları sağlayan arazi çalışması örneklerine rastlansa da kurumsal ve maddi desteklerin azlığı; bazı üniversitelerin arazi çalışmalarına müfredatında yer verememesi; arazi çalışmalarının coğrafya öğrencilerine hangi coğrafyaya özgü ve genel beceriler kazandıracağına belirlenmemesi ve bu becerilerin bölüm program çıktılarında uygun şekilde ifade edilmemesi önemli eksikliklerdendir. Bu haliyle arazi çalışmaları çok faydalı olmadığı gibi sürdürülebilir de değildir. Bütün bu sorunların üstesinden gelebilmek için arazi çalışmalarının bütüncül bir yaklaşımla, bölümler üstü bir yapı tarafından yeniden ele alınması ve çalışmanın sonunda önerildiği şekilde yeni düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arazi çalışmaları, coğrafya lisans müfredatı, yüksek öğretimde coğrafya eğitimi.

Abstract

Fieldwork is historically considered as an important part of geography undergraduate education. However, in Turkish literature, studies related to status of fieldwork in undergraduate degree programs are almost nonexistent. This study aims to evaluate the topic from the perspective of

* Bu çalışma, 3-5 Kasım 2019 tarihlerinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde yapılan II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi kongresinde bir kısmı sunulan bildirinin geliştirilmiş ve tamamlanmış metnidir.

† Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü. Bandırma, Balıkesir. E-posta: yari@bandirma.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-7735-7890.

practitioners, contrary to our previous studies. For this purpose, a form consisting of a single open-ended question and asking to write down the important issues related to the fieldwork activities was sent to the heads of geography and geography education departments in Turkey and was asked to be answered by the departments' heads. Additional questions were asked to some faculty members through phone who were identified with field studies in the departments and additional data were collected. These qualitative data were analyzed by content analysis method with interpretive approaches. The results indicate that the learning outcomes of field work are generally not well defined; fieldwork activities are usually short distance; most are in the form of field teaching and field trips. Although there are examples of good field work practices here and there, the lack of institutional and financial support; the failure of some universities to include field work in the curriculum; the lack of written subject-specific and general skills and absence of these skills in the departmental program outcomes are seem to be the major shortcomings. As such, field studies are not very useful or sustainable. In order to overcome all these problems, all dimensions of field work should be considered together by an authoritative body and new arrangements should be made as suggested at the end of this study.

Keywords: Fieldwork, undergraduate curricula, geographic education in higher education.

1. Giriş

Hem Dünyada hem de Türkiye’de arazi çalışmaları lisans coğrafya eğitiminin temel unsurlarından biri olarak görülür. Tıp stajı tıbbi bilimciler için ne anlama geliyorsa, arazi çalışmaları da coğrafyacılar için o anlama gelmektedir (Maskall & Stokes, 2008). Hatta bazı araştırmacılar “arazi çalışmaları olmayan coğrafya bölümlerinin laboratuvarı olmayan fen bölümleri gibi olduğunu” iddia etmiştir (Bland, Chambers, Donert & Thomas, 1996:165). Bu yüzden akademisyen coğrafyacılar arazi çalışmalarını ister diğer derslerin bir parçası olarak, isterse de bağımsız dersler olarak önemli bir öğretim aracı olarak kullanmışlardır. Bunun nedeni arazi çalışmalarının birçok avantaja sahip olduğunun düşünülmesidir. Bu düşünceye göre arazi çalışmaları, teorik bilgilerin gerçek durumlara uygulanmasına imkan verir (Cook, 2010; Doğanay, 2002; Fuller, 2012; Hope, 2009; Yılmaz, 1997); öğrencilere, coğrafyaya özgü ve genel beceriler kazandırır (Boyle, vd., 2007; France & Haigh, 2018; Fuller, vd., 2006; Kent, Gilbertson & Hunt, 1997); coğrafyayı karakterize eden öğretim metodlarından birisini oluşturur (Hovorka & Wolf, 2009); teorik bilgilerin uygulama yolu ile sınanmasına imkan verir (Özgüç, 1984); ve öğrenciler bu tür öğrenmeyi daha eğlenceli bulur (Scott, vd., 2012). Bütün bu nedenlerden dolayı farklı ülkelerde arazi çalışmalarının coğrafya lisans programındaki durumu ve bu çalışmalarla ilgili problemler ele alınmış ve bunlara çözümler üretilmeye çalışılmıştır (Arı, 2020; Andelkovic, Dedjanski, & Pejic, 2018; Charles-Edwards, Bell, & Corcoran, 2014; Fuller, 2006; Kasimov, Chalov, & Panin, 2013; Murphy, 2007).

Gittikçe artan yeni çalışmalara rağmen birçok ülkede arazi çalışmalarının coğrafya lisans eğitimindeki rolü ile ilgili ölçülebilir ve karşılaştırılabilir verili çalışmalar halen kısıtlı sayıdadır (Wilson, Leydon & Wincentak, 2017). Türkiye’de ise lisans ders programlarında arazi çalışmalarının durumunu ele alan çalışma sayısı, konunun coğrafyacıların gündeminde işgal ettiği önemli yere kıyasla, yok denecek kadar azdır. Önceki literatür arazi çalışmaları ile ilgili birçok soruna değinmesine rağmen (Çalışkan, 2008; Yılmaz, 1997), arazi çalışmalarının lisans diploma programları içerisindeki rolü, durumu ve problemleri üzerine yeterince akademik çalışma yoktur. Arazi çalışmalarının lisans diploma programlarındaki durumu ile ilgili konular ancak son 10 yılda ele alınmaya başlanmıştır (Arı, 2010a; 2018; 2019a; 2019b; 2020).

Önceki literatürden farklı olarak bu araştırma, arazi çalışması ile ilgili problemleri bölüm başkanları ve arazi çalışması yapan öğretim üyelerinin görüşleri üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışma şu sorulara cevap aramaktadır: arazi çalışması yaptıran coğrafyacı öğretim üyelerinin bakış açısı ile arazi çalışmaları ile ilgili temel problemler nelerdir? Öğretim üyelerinin ortaya koyduğu görüşlere göre arazi çalışmalarını ile ilgili problemler nasıl kavramsallaştırılabilir? Literatürde önemsenen, ancak öğretim üyelerinin değinmediği konular nelerdir? Sonuçta öğretim üyeleri problemlerin çözümü için ne önermektedir? Bu öneriler önceki literatür bulguları ile birleştirildiğinde ortaya çıkan temel problemler ve muhtemel çözüm yolları nelerdir?

Çalışmada Giriş bölümünde araştırma problemi ve araştırma soruları ortaya konulduktan sonra Kavramsal Çerçeve ve İlgili Literatür bölümünde arazi çalışmasının tanımı ve yararlarına yer verilmektedir. Bu bölümde Dünya’nın farklı ülkelerinde uygulandığı şekliyle arazi çalışmalarının çeşitlerine değinilerek, zamanla arazi çalışmalarının tür ve içeriğinde meydana gelen değişimlere vurgu yapılmıştır. Sonraki bölümde coğrafya lisans programlarında arazi çalışmalarının durumunu ortaya koyan önceki çalışmaların bulgularına özetle yer verilmiştir. Metodoloji bölümü çalışmanın hangi veri ile yapıldığını, bu verinin nasıl toplandığı ve nasıl analiz edildiğine değinmektedir. Bulgular bölümünde arazi çalışmaları ile ilgili problemler, öğretim üyelerinden doğrudan alıntılarla kavramsallaştırılarak ifade edilmiştir. Sonuç bölümü ise bütün bu incelemeler sonucunda tespit edilen temel problemlere ve bunlarla ilgili çözüm önerilerine yer vermektedir.

2. Kavramsal Çerçeve ve İlgili Literatür

2.1 Kavramsal Çerçeve: Arazi Çalışmasının Tanımı ve Avantajları

Bu yazıda arazi çalışması kavramı lisans programlarındaki müfredatın öğretilmesi amacı ile sınıf ortamı dışında yapılan aktiviteleri kapsar. Orta dereceli okullardaki arazi çalışması faaliyetleri ile özellikle lisansüstü düzeydeki araştırma faaliyetleri bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Arazi çalışması ya da arazi dersi tam olarak ne anlama gelmektedir? Arazi çalışmasından, coğrafya derslerinde anlatılan teorik konuların sınıf ortamı dışında, gerçek dünyada karşılıklarının olduğu yerlerde anlatılarak, bunların ilk elden deneyimlenmesi, gözlenmesi ve farklı aktiviteler ile öğretilmesi ya da öğrenilmesi anlaşılmaktadır. Arazi çalışması “öğrenmenin, dört duvarlı sınıf ortamının kısıtlılıklarından kurtarılarak, ilk elden deneyimle gerçekleştirilmesidir” (Lonerger & Andresen, 1988; 65). Bu tanım öğrencilerin, sınıf ortamı dışında “gerçek dünyayı” tecrübe edecekleri bir ortamı tarif eder. Bu tecrübe çok çeşitli şekillerde olabilmektedir. Bunlar coğrafi olayların gözlenmesi, arazi öğretimi, veri toplama, katılımlı gözlem, bireysel arazi çalışması, arazi kampları ya da arazi deneyleri şeklinde olabilir. Türkçede bu faaliyetleri ifade etmek için *gezi*, *gezi-gözlem*, *arazi tatbikatı* (Yılmaz, 1997), *ekskürsiyon*, *arazi*

çalışması, arazi öğretimi, saha çalışması (Arı, 2014), *arazi gezisi, gözlem gezisi* (Doğanay, 2002), *ekspediyon, araştırma ve öğretim gezisi* (İzbirak, 1968), *sınıf dışı ya da okul dışı öğrenme* (Tağrikulu & Yılmaz, 2019) gibi isimler kullanılmaktadır. Bunlardan gezi kelimesini içerenlerin, hem içeriği yansıtmadığı hem de arazi çalışmalarına kurumsal ve maddi destek sağlaması gereken üniversite yöneticilerinde yanlış algılamalara sebep olduğu gerekçesi ile kullanılmaması önerilmiştir (Arı, 2019b; 2020).

Her ne kadar bazı araştırmacılar arazi çalışmalarının teorik konuların öğretimine yardımcı bir araç olduğu, dolayısı ile rolünün abartılmaması gerektiğini ifade etseler de (Kobayashi, 1994; Nairn, 2005), önceki literatür arazi çalışmalarının, diğer öğrenme türlerine göre önemli avantajları olduğunu ortaya koymuştur. Bunlar: aktif öğrenmeyi sağlar ve teorik bilginin pratik edilmesine imkan verir (Kent, vd., 1997); parçalı ve dağınık bilginin herhangi bir arazi ölçeğinde bir araya getirilerek anlamlı bir bütün oluşturmasını sağlar (McEwen, 1996); öğrencilerin kendi aralarında ve öğretim elemanlarıyla sosyal etkileşimine imkan verir (Fuller, Gaskin & Scott, 2003); grup kimliği oluşturarak, bir öğrenci grubunu birbirlerine bağlar (Fuller, 2006); öğrencilere arazi formlarını tanıma, ölçüm yapma, örnek alma gibi alana özgü beceriler kazandırır (Scott, Fuller, & Gaskin, 2006); kavramları ve fikirleri gerçek dünyada test etmeyi sağlar (Dummer, vd., 2008; Özgüç 1984); alet-edevat kullanma gibi teknik ve liderlik, grup çalışması, sunum yapma gibi genel ve aktarılabılır beceriler kazandırır (Hope, 2009) kitap ve sınıf içi eğitimin yetersizliklerini gösterir (France & Haigh, 2018); kavramsal bilgilerin gerçek dünya örnekleri ile pekiştirilmesini sağlar (Davies, Lorne, & Sealey-Huggins, 2019) ve belki de en önemlisi öğrencilere çok daha eğlenceli gelir ve tercih edilir (Scott, vd., 2012).

Türkiye’de arazi çalışmalarının önemi sürekli dillendirilmesine rağmen lisans programlarındaki arazi çalışmalarıyla ilgili az sayıda akademik çalışma vardır. İzbirak (1968) bu konuyu sistematik olarak ele aldığı öncü çalışmada arazi araştırmalarının farklı yönlerine değinmiş ve aşamalarını tarif etmiştir. Bu çalışmadan sonra 2000’li yıllara kadar konu hakkında önemli sayılabilecek çalışmalar yapılmamıştır. Ancak bu tarihten sonra arazi çalışmaları ve derslerinin orta dereceli okul coğrafyasında ve lisans programlarında nasıl yer alması ve kullanılması gerektiği konusundaki akademik çalışmalar belirgin şekilde artmaya başlamıştır. Doğanay (2002) arazi çalışmalarının herhangi bir coğrafi çalışma için temel olduğunu belirterek hem üniversite hem de okul coğrafyasında arazi çalışmalarının önemli bir araç olarak kullanılması gerektiğini belirtmiştir.

Daha sonraki yıllarda birçok araştırma, arazi çalışmalarının orta dereceli okullardaki coğrafya derslerine nasıl faydalı olabileceği üzerinde durmuş ve çeşitli arazi aktivitelerini tarif etmiştir (Alkış 2008; Atayeter & Tozkoparan 2014; Balcı, 2012; Çalışkan, 2015; Garipağaoğlu, 2001; Geçit, 2010; Gök & Girgin, 2001; Kızılcıaoğlu, 2003; Özay, 2003; Ünlü & Özdemir, 2018). Bazı başka araştırmalar ise çeşitli rota planlama çalışmalarını önererek, arazi çalışmalarının üniversite lisans derslerinde kullanımını tartışmıştır (Arı, 2010b; Özgen, 2011; Koç, 2018; Şenol, 2018; Yıldırım & Arıbaş, 2018; Yılmaz, 1997). Bir dizi başka çalışma da arazi öğretiminin diğer öğretim yöntemlerine göre avantajlarını (Aytaç, 2014; Çalışkan, 2008; 2011) ve öğrencilerin ve öğretmen adaylarının arazi çalışmaları konusundaki algı ve düşüncelerini ortaya koymuştur (Gökçe, 2009; Yılmaz & Bilgi, 2011; Zeren, 2015). Diğer yandan bir araştırma ve veri toplama yöntemi olarak arazi çalışmalarını ele alan akademik çalışmaların sayısı ise fazla değildir (Arı, 2014; Doğanay, 2002; İzbirak, 1968).

2.2 Arazi Çalışmasının Çeşitleri

Arazi çalışması terimi bir şemsiye terim olarak sınıf dışında ilk elden, deneyimleme yolu ile öğrenmeyi ifade etmektedir. Bu çalışmalar yukarıda değinildiği gibi çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Bunlar süre, öğrencinin ve öğretim üyesinin rolü ve katılım durumu, hedef alanın özelliği ve teknoloji kullanım durumuna göre sınıflandırılabilir (Tablo 1). Dünya’da arazi çalışmalarının yükseköğretim müfredatında ilk yer almaya başladığı 1950’li yıllardan bugüne belli değişimler geçirdiği görülmektedir. İlk önceleri belli lokalitelerin görülmesini amaçlayan ve adına “bak ve gör” ya da İngilizce adıyla “Cook’s Tour” denilen, temelde gözlemsel ve tasviri olan arazi çalışmaları yapıyordu. Daha sonra 1960’lı yıllara gelindiğinde bu çalışmalar daha çok coğrafi olaylar bakımından özel olan alanlara yoğunlaşmaya başladı. O zamanlar öğrenciler halen bu çalışmalarda pasif gözlemci durumundaydı. Pozitivist coğrafyanın etkisi ile 1970’lerde problem temelli arazi çalışmaları başladı ve bu problemlerin çözümü için hipotezler üretilerek, bunlar arazi çalışmaları yoluyla test edildi. Bu testlerde veri toplama, istatistiksel yöntemlerin kullanımı ve raporlaştırma becerilerinin kazandırılması amaçlandı. Sonraki yıllarda küçük alanlara, aktif öğrenci katılımı gerektiren ama halen öğretici merkezli arazi çalışmaları ön plana çıktı. Öğrencilere, hem coğrafyaya özgü hem de genel beceriler kazandıracak arazi çalışmaları ise 1980’lerin sonuna doğru müfredatlarda yer almaya başladı. 1990’lardan sonra ise öğrenci sayılarının artması ve kalabalık sınıflarda arazi çalışması yaptırma zorunluluğu nedeniyle önceki dönemde yapılan türlerin hangisi uygunsuz onlar ya tek ya da birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Takip eden yıllarda ise bir yandan artan öğrenci sayıları bir yandan da arazi çalışmalarının artan maliyetleri ve riskleri nedeniyle alternatif

yollar aranmaya başlanmıştır (Kent, v.d 1997). Sanal arazi çalışmaları, teknoloji destekli arazi çalışmaları, bireysel arazi çalışmaları gibi alternatif türler böylece ortaya çıkmaya başlamıştır (Arı, 2020).

İstenilen öğrenim çıktılarını sağlaması için arazi çalışmalarının belli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu çalışmaların müfredatta nereye yerleştirildiği, arazi uzmanı rehber öğretim üyelerinin varlığı, hazırlık ve planlama aşamalarının sağlıklı yapılıp yapılmadığı, veri toplama ve toplanan verinin analizi ile arazi sonrası raporlama gibi aşamaların dikkatle planlanması gerekmektedir. Önceki literatürde arazi çalışmalarının ancak aktif öğrenme sağlaması, proje tabanlı ya da problem temelli olması durumunda beklenen faydaları sağladığı tespit edilmiştir (Andelkovic vd., 2018; Çalışkan, 2008; Wilson, vd., 2017). Aksine öğrencinin pasif olduğu, sadece anlatılanı dinlediği, deneyimleyerek öğrenme faaliyetine katılmadığı, belli konularda veri toplamadığı arazi çalışmalarının ise istenilen öğrenim çıktılarını sağlamada yetersiz kalacağı ifade edilmiştir (Kent, vd., 1997; France & Haigh, 2018).

Tablo 1. Arazi çalışması türleri

Kriter	Arazi Çalışması Türü	Alt Tür	Kısaca tanımı
Süre bakımından	Günübirlik		Aynı gün içerisinde tamamlanır.
	Kısa süreli		En fazla 2 gece konaklanılır.
	Uzun süreli		3 gün ya da daha uzun süreli olan her türlü arazi çalışması faaliyetleri.
Öğrencinin rolü bakımından	Gözlemler	Turistik turlar	Tarihi, doğal ve kültürel alanlar ziyaret edilir.
		Arazi öğretimi	Sınıfta anlatılan ders arazide anlatılır, öğrenci katılımı düşük.
		İnceleme ziyaretleri	Bir olay ya da olgu yerinde görülür, öğrenci katılımı düşük.
		Tesis ziyareti	Bir tesis, ya da kurum ziyaret edilir.
	Katılımlı	Arazi kampı	Belli temalar çerçevesinde bir grup inceleme yapar. Katılımcılar olayları deneyimler.
		Problem-temelli	Belli bir problemin sebebi, etkileri ve çözümü için yapılır.
Proje-temelli		Spesifik bir konu etrafında yapılır.	
Hedef alan bakımından	Yerel		Aynı il sınırları içinde kısa süreli yapılır.
	Ulusal		İl sınırları dışındaki yerlere yapılır.
	Uluslararası		Ülke sınırları dışındaki arazi çalışmaları.
Teknoloji kullanımı bakımından	Gerçek		Geleneksel arazi çalışması.
	Sanal		Araziye gitmeksizin teknolojik imkânlarla bir yerin uzaktan incelenmesi.
	Teknoloji destekli		Arazi çalışması GPS, fotoğraf makinesi, video ve bazı uygulamalar yardımıyla yapılır.
Katılımcı sayısı bakımından	Sınıf düzeyinde		Belli bir sınıfla sınırlı.
	Proje grubu ile sınırlı		Farklı seviyelerden bir proje grubu ile yapılır.
	Bireysel		Bireysel olarak bir olayın ya da yerin keşfedilmesi.

Öğrenci perspektifinden arazi çalışmalarını sınıflandırırken iki kıstas dikkate alınır. Bunlardan birincisi arazi çalışmasının gözlemler mi katılımlı mı olduğu, ikincisi ise çalışma süresince öğrencinin öğreticiye ne derece bağımlı olduğudur. Gözlemler arazi çalışmaları öğrencinin aktif olarak katılmayarak, öğreticiyi dinlediği, sadece orada bulunmak dışında bir sorumluluğu olmadığı arazi çalışmalarıdır (Kent, vd., 1997). Öğreticinin aktif olduğu ve arazi çalışmalarının bütünü kontrol ettiği, öğrencinin pasif olarak katıldığı ama hiçbir aktivite yapmadığı arazi çalışmalarının beceri kazanma anlamında yetersiz kaldığı bilinmektedir. Kuşkusuz henüz yeterince arazi deneyimi olmayan öğrenciler için bu türün yararlı tarafları da vardır. Öğreticinin rehberlik ettiği ama öğrencilerin deneyim yolu ile tecrübe kazandığı, coğrafi olay ve olguları ilk elden tecrübe ettiği arazi çalışmaları da aksine istenen becerileri kazandırmada daha başarılıdır.

Süre bakımından arazi çalışmaları günübirlik, kısa ya da uzun süreli olabilmektedir. Kısa süreden kasıt konaklama yapılmaksızın günübirlik yapılan arazi çalışmalarıdır. Kısa süreli arazi çalışmaları daha çok gözlemler ve arazi öğretimi şeklindeki çalışmalardır. Uzun dönemli çalışmalar ise 3 günden uzun olup, öğrencinin aktif katılımını daha çok teşvik etmektedir. Ancak uzun dönemli olması arazi çalışmalarının öğrenci katılımını garanti

ettiği anlamına gelmez. Özellikle uzun dönemli (1-2 hafta) ve aynı anda çok yer görmeyi hedefleyen ve öğrencileri acele ile sürekli hareket etmeye zorlayan arazi çalışmalarının çok faydalı olmayan turistik tur mahiyetine dönüştüğü ifade edilmiştir (Arı, 2010a). Hem Dünyada hem de Türkiye’de artan öğrenci sayıları, maliyetler ve öğretim üyelerine getirdiği ek yük nedeniyle arazi çalışmaları süre olarak gittikçe kısalmaktadır.

Hedef alan bakımından arazi çalışmaları yerel, ulusal ya da uluslararası olabilmektedir. Hızla açılan yeni coğrafya bölümleri ve artan öğrenci sayıları nedeniyle arazi çalışmalarının bir yandan süresi kısılırken bir yandan da mesafeleri kısalmıştır. Bu çalışmada sorulan soruya cevap veren öğretim üyelerinden sadece birisi öğrencileri uluslararası arazi çalışmalarına götürdüklerini; ancak onun da yakın Balkan ülkelerinden birine yapılan bir turistik tur mahiyetinde olduğunu ifade etmiştir. Yerel arazi çalışmaları oransal olarak gittikçe artmakta, hatta bazı çalışmalar kampus alanının dışına çıkmamaktadır (Arı, 2020).

Gelişen teknolojiler arazi çalışmalarını değiştirmiştir. Sanal turlar, çözünürlüğü yüksek uydu görüntüleri, Google Earth ya da Map gibi özel şirketlerin popülerleşen harita uygulamaları, Küresel Konumlandırma Teknolojisi, cep telefonları için geliştirilen uygulamalar da arazi çalışmalarını derinden etkilemektedir. Telefonlara yüklenen bazı uygulamalar artık arazide görülen bitki, kuş, taş vs. örneklerini teşhis edebilmektedir. Teknolojik aletlerin kullanımı arazi çalışmalarını kolaylaştırmakta ve bireysel olarak da yapılabilmelerine imkan tanımaktadır.

Arazi çalışmaları katılımcı sayısına göre de sınıflandırılabilir. Bu çalışmalar büyük öğrenci sayılarıyla yapılabildiği gibi, küçük grup çalışmaları ile de yapılabilmektedir. Proje ve problem temelli arazi çalışmaları daha küçük sayılarla, grup çalışması olarak da yapılabilmektedir. Hatta artan öğrenci sayıları nedeniyle, öğrencilerin toplu olarak araziye götürülemediği durumlarda artık bireysel olarak da arazi çalışmaları yapılabilmektedir. Bu durumda önceden hazırlanan sorulardan oluşan bir form öğrenciye verilerek, bireysel keşif yolu ile bir araziye ya da yeri tanınması ve gördüklerini rapor etmesi istenebilmektedir.

2.3 Coğrafya Lisans Programlarında Arazi Çalışmalarının Durumu: Eleştirel Bir Tespit

Her ne kadar bazı derslerde arazi çalışmalarının nasıl kullanılması gerektiğine dair yayınlar varsa da bunlar arazi çalışmaları ile ilgili problemleri bütün yönleri ile ele almamışlardır. Coğrafya lisans programlarında arazi çalışmalarının durumunu doğrudan değerlendiren çalışmalar ise az sayıdadır (Arı, 2010b; 2018; 2019a; 2020). Türkiye’deki üniversitelerin coğrafya lisans programlarında çoğu arazi öğretimi şeklinde yapılan (Şeremet & Chalkley, 2016), kısa süreli, birçok durumda gönüllü öğretim üyelerinin planladığı ve yürüttüğü, ister bağımsız bir ders olsun isterse herhangi bir dersin uygulaması olsun, arazi çalışmaları mevcuttur. Ancak bu dersler genellikle belli bir sistemden uzak, öğrenim çıktıları açıkça yazılmamış, hangi arazi becerilerini kazandıracakları belirlenmemiş durumdadır. Bazı üniversitelerde öğrencilerden gelen gezi yapma baskısı nedeniyle gereğinden fazla sayıda turistik gezi türünde arazi çalışmaları yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak arazi çalışmalarının yöntemi, içeriği ve uygulanması konularında önemli eksiklikler vardır (Arı, 2010b).

Önceki literatüre göre lisans programlarındaki arazi çalışmalarının planlaması büyük ölçüde öğretim üyeleri tarafından bireysel olarak yapılmakta, planlama aşamasında bölüm içerisinde yeterli koordinasyon yapılamamaktadır. Bölüm kurulları tarafından organize edilen arazi çalışması oranı sadece % 30 civarındadır. Gönüllü olarak organize edilen arazi çalışmaları ise % 60 civarındadır. Eğer bu gönüllü öğretim üyeleri arazi çalışması planlamazlarsa, ya da bireysel nedenlerle belli bir dönem arazi çalışması planlamazlarsa, öğrenciler büyük ölçüde arazi tecrübesinden mahrum kalmaktadırlar (Arı, 2019a).

Diğer yandan arazi çalışmalarının müfredatta nasıl yer aldığı, program çıktılarına doğrudan etkileyecek bir durumdur. Her ne kadar “coğrafyanın laboratuvarı arazidir” dense de arazi çalışması derslerinin müfredatta yer alma biçimi bu durumu doğrulayacak düzeyde değildir. Türkiye’deki en eski bölümlerden bazıları da dahil olmak üzere (İstanbul, Ankara, İzmir) coğrafya bölümlerinin yaklaşık olarak % 24’ünün müfredatında arazi çalışması dersi yer almamaktadır. Bölümlerin sadece yarıya yakınında (% 52) zorunlu arazi çalışması dersi vardır. Diğerlerinde ise arazi çalışması dersi sadece seçmeli olarak sunulmakta, bu dersler her yıl düzenli olarak da açılmamaktadır. Böyle bir tabloda coğrafya bölümlerinin arazi becerilerini içerir bir öğretim çıktısına sahip olmalarını beklemek gerçekçi görünmemektedir. Nitekim bazı bölümlerde arazi becerileri bir çıktı olarak yazılmasına rağmen, bölümden mezun olan her öğrencinin bu çıktıyı sağlayacak zorunlu arazi dersi almadığı tespit edilmiştir (Arı, 2020).

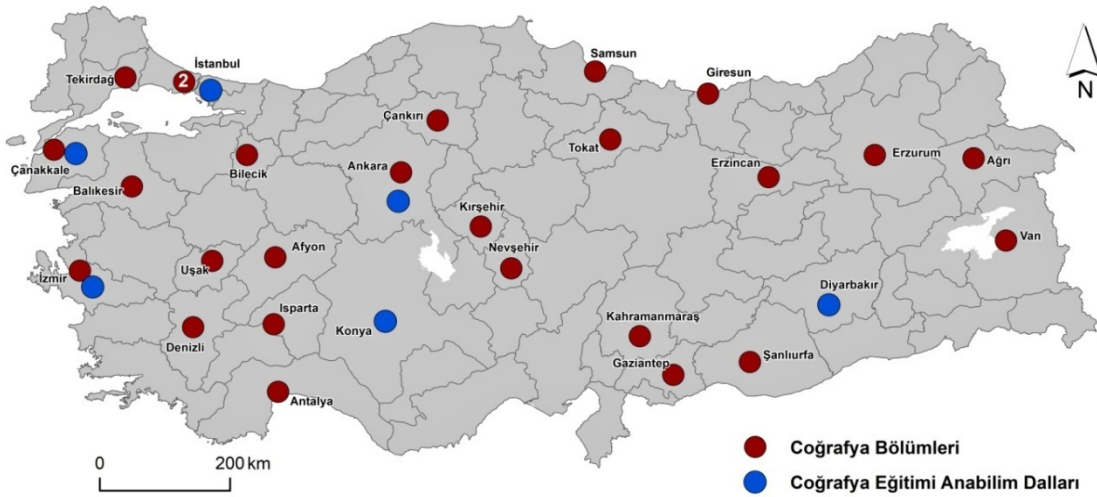
Arazi derslerinin finansmanı ise en önemli sorunlardan birisi olarak görülmektedir. Literatür bulgularına göre araştırılan 44 üniversite içerisinde arazi çalışmalarına tam destek sağlayan sadece 4 üniversite vardır. Toplam destek ise kısa dönemli arazi çalışmaları için % 50’den biraz az, uzun dönemli arazi çalışmaları için ise daha da azdır. Bütçe kısıtlamaları ve artan öğrenci mevcutlarından dolayı son yıllarda bu destekler daha da azalmaktadır. Ayrıca üniversite ve fakülte yöneticileri coğrafya arazi çalışmalarını maddi ve idari olarak

destekleme konusunda isteksiz davranmaktadır. Böylece arazi çalışmaları sistemli ve kurumsallaşmış bir şekilde yapılamamaktadır (Arı, 2019a, 2020).

Arazi çalışmalarının coğrafya lisans programlarındaki bu durumu aslında büyük ölçüde arazi çalışmalarının mezunlara hangi becerileri kazandıracaklarının öğrenim çıktıları olarak belirlenmemesi ya da öğrencilerin bu öğrenim çıktılarına sahip olmadan mezun edilmelerindedir. Önceki 3 paragrafta bahsedilen problemler nedeniyle sistematikleştirilmemiş arazi çalışmalarında öğrencilerin hangi becerilerini kazandığı bilimsel yöntemlerle ölçülememektedir. Zorunlu arazi derslerinin olmadığı bölümlerde bazen arazide ne öğrenildiği ya da hangi becerinin kazanıldığını ölçmek mümkün olmamaktadır, bazı durumlarda da hiç ölçülmemektedir. Öğrencilerin gönüllü olarak arazi çalışmalarına katıldığı bölümlerde ölçme ve değerlendirme işlemi bütün öğrencileri kapsamayarak pedagojik olarak hatalı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Teorik derslerin uygulaması olarak yapılan arazi çalışmalarında ise arazi becerilerini ölçmek tamamen dersi veren öğretim elemanının inisiyatifine bırakılmıştır. Bütün bu koşullarda yapılan arazi çalışmalarının pedagojik ve akademik değeri kuşkusuz tartışmalıdır (Arı, 2018).

3. Yöntem

Bu çalışmanın özgün tarafı arazi çalışması ile ilgili problemleri önceki literatürün aksine öğretim üyeleri perspektifinden nitel olarak değerlendirmesidir. Bu amaçla hazırlanan ve “bölümünüzdeki arazi çalışmaları ile ilgili önemli gördüğünüz problem ve hususları yazınız” şeklindeki soru 2019 yılı başında öğrenci kabul eden tüm coğrafya bölümlerinin başkanlarına ve coğrafya eğitimi anabilim dalı başkanlarına gönderilmiştir. Bu bölümlerin toplam sayısı 49’dur. Bunlar içerisinde açık uçlu tek soruya cevap verenlerin sayısı 26 coğrafya bölümü ve 6 coğrafya eğitimi anabilim dalı olmak üzere toplam 32’dir (Şekil 1). Böylece soruyu cevaplama oranı % 65’tir. Soruyu çoğu yerde bölüm başkanları cevaplamıştır. Ancak bazı bölüm başkanları, eskiden beri bölümlerinde arazi çalışmalarını sürekli yaptırın, dolayısı ile bu konulara daha vakıf olduğunu söyledikleri öğretim üyelerinden soruyu cevaplamasını istemişlerdir. Böylece arazi çalışmalarında tecrübe sahibi olan, problemlere ve muhtemel çözümlerine vakıf bir grup öğretim üyesinin adı ön plana çıkmıştır. Bu öğretim üyelerinin cevapları değerlendirilirken, konulara açıklık getirmek ya da yanlış anlamaya sebep olabilecek konuları açıklığa kavuşturmak için ya da çalışma sırasında ortaya çıkan yeni durumlarla ilgili konularda kendileri ile telefonla görüşmeler yapılarak, ek nitel veri toplanmış ve bu veri daha önce verdikleri cevapların altına not alınarak eklenmiştir.

Şekil 1. Çalışmaya dahil edilen coğrafya ve coğrafya eğitimi anabilim dallarının dağılışı.

Verilen cevaplar içerik analizi yöntemi ile analiz edilerek kavramsallaştırılmıştır (Arı & Kaya, 2014). Kavramsallaştırmalarda önceki literatürün, lisans programlarındaki arazi çalışmaları ile ilgili tespit ettiği sorunlu alanlar esas alınmıştır. Bu sorunlu alanlarla ilgili olan görüşler, literatür bilgisi ışığında değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili dünya literatüründe önemsenmesine rağmen, öğretim üyeleri tarafından dile getirilmeyen konulara da ayrıca yer verilmiştir. Sonuçta tespit edilen problemler ve bunların muhtemel çözüm önerileri, konu hakkında Türkiye’de daha önce yapılmış çalışmaların bulgularıyla da desteklenerek sunulmuştur.

4. Bulgular

4.1 Öğretim Üyeleri Tarafından Tespit Edilen Problemler

4.1.1 Kaynak (destek) yetersizliği

Üniversitelerin arazi çalışmalarına ayırdığı maddi kaynakların yetersizliği dile getirilen en önemli sorunlardan biridir. Coğrafya bölümlerinde, öğrencilerin ve öğretim üyelerinin arazi çalışması ile ilgili masraflarının ancak çok az bir kısmı üniversite tarafından ödenmektedir. Öğrenciler coğrafya bölümüne gelirken arazi çalışmaları masraflarının ek bir yük getireceği kendilerine ifade edilmemekte, bununla ilgili ek bir öğrenim ücreti de alınmamaktadır. Bu durumda arazi çalışmasının maliyeti üniversite tarafından karşılanamaması birçok farklı soruna neden olur. Eğer arazi çalışmaları maddi yetersizlikler nedeniyle yapılamıyorsa o zaman coğrafya programının öğrenim çıktıları arasında arazide kazanılabilecek beceriler yazmak doğru mudur? Öğrencilerin bazıları eğer maddi sebeplerle arazi çalışmalarına katılamazsa, bu durumda ölçme ve değerlendirme nasıl yapılacaktır? Bütün bunlardan dolayı maddi kaynak yetersizliği önemli bir konu olarak ifade edilmiştir. Bu ifadelerden bazıları şöyledir:

“Gönüllü öğretim üyesi olarak 2000 yılından beri Türkiye’nin çeşitli bölgelerini kapsayan ve her biri en az 3000-4000 km’yi bulan 13 gezi yapmış bulunmaktayım. Bu geziler öğrencilerin kendi aralarında topladıkları paraların kendileri tarafından gezi için kullanılmasıyla gerçekleştirilmektedir. Üniversitelerin sağlık-kültür daire başkanlıklarının bu geziler için belli ölçülerde de olsa destek sağlaması bilim için bir katkı olarak değerlendirilecektir.”

“Üniversite öğrencilerimizin önemli bir çoğunluğu ekonomik gelir seviyesinin düşük olduğu bölgelerden geldiği için uzun süreli program uygulanamamaktadır. Dolayısıyla günübirlik programlar ile uygulama yapılmaktadır. Kamu veya özel sektör başvurularından da yeterli destek sağlanmadığı için faaliyetler gerçekleştirirken zorluklar ile karşılaşmaktadır.”

“Arazi çalışmasını planlayan, arazi çalışmasının ve öğrencilerin seyahat boyunca tüm sorumluluğunu üstlenen ve zamanını harcayan, arazi çalışması boyunca ders yapan öğretim üyesi aynı zamanda arazi çalışması sırasındaki tüm masraflarını da kendisi ödemek zorundadır. Zira üniversitenin öğretim üyesine bu tür bir desteği yoktur.”

4.1.2 Üniversitelerin kurumsal destek eksikliği ve var olan desteklerin de azalması

Öğretim üyelerinin sıkça ifade ettiği bir konu arazi çalışmalarının öneminin üniversite ve fakülte yöneticilerine anlatılamamış olmasıdır. Onlara göre üniversite yöneticileri arazi çalışmalarının coğrafya için ne kadar önemli olduğunu anlamadıkları için gerekli ve yeterli desteği vermekten de uzaktırlar. Yeterli destek sağlanmaması da arazi çalışmaları ile ilgili başka birçok sorunu gündeme getirmektedir. Bir öğretim üyesi bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Günün koşullarına göre üniversitenin desteğinde aksamalar ve oransal değişiklikler meydana gelmektedir. Resmi ve stabil bir destek sistemi olmadığı için müfredatta arazi çalışmaları dersinin yerleştirilmesi mümkün olmamaktadır. Zira değişken durum, söz konusu dersin reelde uygulanamayıp atıl duruma düşme riskini doğurmaktadır. Ne yazık ki birçok yoldan üniversite yönetimine bu çalışmaların önemi anlatılmaya çalışılsa da, fen bilimleri alanındaki bölümlerin laboratuvar çalışmaları gibi olmazsa olmaz bir ders etkinliğinden bahsedildiği konusunda fikir birliğine varılamamaktadır. Bu da bir öğretim yılında yapılan 8-10 arazi çalışması başvurusunun ancak günübirlik olan 3-4 tanesinin üniversitenin araç desteği ile yapılabilmesine imkan sağlamaktadır. Araç temininin mümkün olmadığı durumlarda maliyet çok arttığı için özellikle 3-5 günlük arazi planlarından vazgeçilme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.”

Öğretim üyelerinin verdiği cevaplardan, üniversitelerin zaten kısıtlı olan maddi desteklerinin de azalmaya başladığı, önceden verilen bazı desteklerin artık verilmediği ve verilmeyeceğinin de resmi olarak bazı coğrafya bölümlerine iletildiği anlaşılmaktadır. Konu hakkında bir öğretim üyesinin ifadesi şöyledir:

“Önceki yıllarda (2018 yılı öncesinde) üniversite arazi çalışmaları için araç, yakıt sağlamak ve konaklamalı olan çalışmalar için de kumanya ve konaklama masraflarını karşılamaktaydı. Ancak 2018 yılından itibaren üniversite imkansızlıklar nedeniyle bu konudaki desteği tamamen çektiğini; yapılması planlanan arazi çalışmalarının birim bütçesi ile (yani öğrencilerden) gerçekleştirilmesi gerektiğini bölümümüze dekanlık aracılığı ile ilettili. Dolayısıyla bölümümüz de arazi çalışması için önceki müfredatta yer alan zorunlu ve 2 kredilik “Arazi Çalışması” dersini yeni müfredatta kaldırdı. Masrafları öğrencilerin karşıladığı bir arazi çalışmasının çok etik olmadığını düşündüğümüz için 2018 bahar döneminde hiç arazi çalışması gerçekleştirilmedi. Muhtemelen bu yıl da benzer bir durum olacaktır.”

4.1.3 Öğrenci sayılarının fazla olması

Türkiye’de son 15-20 yıldır coğrafya bölümlerinin sayısı ve bu bölümlere kaydolan öğrenci sayılarında çok hızlı artış olmuştur. Gerçekten de 1980 yılında ülkede sadece 4 coğrafya bölümü varken, bu sayı 2004’te 13’e (Koçman & Sütgibi, 2004); 2010’da 24’e (Gümüş & İlhan, 2013) ve 2019’da 41’e çıkmıştır (Arı, 2020). Bu çalışmanın verisi toplandıktan sonra Türkiye’de 5 yeni coğrafya bölümü açılmış (Munzur Üniversitesi, Katip Çelebi Üniversitesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İzmir Bakırçay Üniversitesi, Samsun Üniversitesi), 2020 içerisinde de 3 yeni bölüm (Gümüşhane, Manisa Celal Bayar, Bandırma Onyeddi Eylül) daha açılması planlanmıştır. Bölümlere kaydolan öğrenciler de benzer bir şekilde artmıştır. Ancak öğretim elemanları sayıları aynı hızla artmamıştır. Öğrenci sayılarının fazla olması ve sınıfların kalabalığı arazi çalışmalarını kısıtladığı düşünülen önemli hususlardan biridir. Bir öğretim üyesi bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bölüm kontenjanlarının 40’ın üzerinde olması ve araçların kapasitesini aştığı için her öğrenci arazi çalışmasına katılamamakta bu durum da büyük sorun teşkil etmektedir.”

Literatürde kalabalık sınıflarda arazi çalışmalarının nasıl yapılabileceğine dair yeni yöntemler ve teknolojik yenilikler sayesinde yapılabilecek yeni aktiviteler önerilmiştir. Öğretim üyelerinin bu yenilikleri takip etmesi de her zaman mümkün olamamaktadır.

4.1.4 Arazide sağlık ve güvenlik sorunları

Öğretim üyelerinin dikkat çektiği önemli sorunlarından biri arazi çalışması ile ilgili sağlık ve güvenlik riskleridir. Bu riskler seyahatle ilgili, öğrencilerin fiziki ya da mental olarak hazır bulunmaları, kazalarla ilgili olabileceği gibi; tehlikeli alanlarla ilgili (uçurumlar, bataklıklar, aşırı eğimli alanlar gibi) de olabilir. Öğrenciler ve öğretim üyeleri bu tür alanlarda yapılan arazi çalışmalarında eğer gerekli hazırlıkları yapıp önlem almazlarsa bazı olumsuz sonuçlarla karşılaşmaları muhtemel olacaktır (Çalışkan, 2008). Öğretim üyelerinin bu konudaki görüşlerinden bazıları şöyledir:

“Arazi çalışmaları sırasında sağlık görevlisi temini sorundur. Olası bir...adli vakada taksirli suçla ders sorumluları yargılanır. Hukuki alt yapı ve bilgilendirme gerekir.”

“Arazi çalışmasının iş güvenliği konusunda bazı sıkıntıları vardır. Örneğin arazide bir öğrencinin başına gelebilecek herhangi bir olumsuz olaydan iş güvenliği yasası, sıralı amirleri sorumlu tutmaktadır. Bu amirler ders öğretim üyesinden başlamaktadır.”

4.1.5 Öğretim üyelerinin özlük hakları ile ilgili sorunlar

Öğretim üyelerinin özlük hakları ile ilgili hususlar dile getirilen önemli konulardan birisidir. Arazi çalışması yaptıran öğretim üyeleri, bu çalışmalarla ilgili maliyeti çok büyük oranda kendileri karşılamaktadır. Arazi çalışmalarının planlanması ve yürütülmesinin zaman alıcı faaliyetler olması da beraberinde önemli sorunlar getirir. Türkiye’de öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı oldukça yüksektir. Coğrafya bölümlerinde bu oran, olması gerekenin yaklaşık iki katıdır (Arı, 2020). Bu durum, öğretim üyelerinin zamanlarının çoğunda ders vermelerine neden olur. Dersler için harcanan bu zamana arazi çalışmaları ile ilgili yapılan hazırlıklar ve arazi çalışmasında geçirilen süre eklenince öğretim üyelerinin ağır bir ders yükü altında olduğu anlaşılmaktadır. Asıl ilginç olan, öğretim üyelerinin zamanının çoğunu harcadığı ders verme faaliyetleri ve arazi çalışması için harcanan zaman, bu öğretim üyelerinin akademik değerlendirilmesinde ve yükseltme kararlarında neredeyse hiç dikkate alınmamasıdır. Böylece akademik yükseltmelerde esas alınan yayın faaliyetlerine yeterince zaman kalmamakta, yayın baskısı altında olan öğretim üyelerinin yayın kalitesini doğrudan etkilemektedir (Arı, 2013). Arazi çalışmalarının getirdiği idari zorluklar bütün bu durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Bir öğretim üyesi bu durumları şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Öte yandan saatlerce arazide (çoğu kere hafta sonları) tüm riskleriyle öğretmeye çalışan öğretim üyelerinin emekleri karşılıksızdır. Üniversite piyasalaşırken emeğin bundan ayrı düşünülmesi yanlıştır. Arazi çalışmalarının ders olarak verilmesinde diğer teorik derslere benzememesi de idari zorluklar da içermektedir. Her hafta arazi çalışması yapmak pratik değildir. Haftada 2 saatlik bir dersin ücretinin nasıl tahakkuk ettirileceği belirsizdir. Daha zor olmasına rağmen uygulama olduğu için teorik dersin yarısı kadar ücretlendirilmektedir. Bu ders 7’şer saatlik 4 gezi ile 14 haftalık derse karşılık gelebilir. Bu da mümkün değildir.”

4.1.6 Bürokrasi-yasal izin karmaşası

Arazi çalışmaları için bazen bürokratik ve yasal zorluklar çıkarılmaktadır. Üniversiteler artık uzun dönemli arazi çalışmaları için araç desteklerini iyice azaltmıştır. Buna gerekçe olarak bazen güvenlik, tasarruf ve

resmi izinlerle ilgili genelgeler gerekçe gösterilmektedir. Bir öğretim üyesi bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“2012 yılında Konya’ya kadar uzanan bir arazi gezisi planladım. Üniversite araç temin etmedi. Bizde dışarıdan araç kiraladık. Masrafını öğrenci ile beraber geziye katılan öğretim elemanlarından sağladık. Araç kiralarken firmaya, aracın güvenli olup olmadığı, trafiğin vd. istediği tüm belgelerin tamam olup olmadığını sorduk. Tamam, hiçbir problem yok dediler. Yola çıktık. Cennet-Cehennem Obruklarını gezerken 2-3 kişi arabaya geldi ve TURSAB belgesi sordu. Şoför bu belgeyi gösteremedi. Biz üniversiteden aldığımız, bunun mesleki açıdan bir arazi gezisi olduğunu gösterir belgeyi ibraz ettik. Yok, belgeniz eksik diye bir evrak doldurdular. Bu belgeyi dolduranlar bunun ne olduğu ve sonucunun ne olacağı hakkında da bir bilgi vermediler. 2 ay sonra adıma geziyi ben düzenlediğim için 2000 lira ceza geldi. Cezayı ödedim. Bu cezanın haksız verildiği konusunda mahkemeye gittim. Kısacası parayı geri aldım ama bir sürü zaman alan ve can sıkıcı işlem. Bu arada otobüs firmasına hiçbir ceza kesilmedi.”

4.1.7 Arazi çalışması derslerine müfredatta yer verememe sorunu

Coğrafya biliminin çok boyutluluğu dolayısı ile (Arı, 2008a) müfredatta yer verilmek zorunda olunan derslerin çeşitliliği, arazi çalışması derslerine bazen yeterince yer verilememesine sebep olmaktadır. Arazi çalışmalarının müfredatta yer almaksızın, teorik derslerin bir parçası olarak ya da uygulaması olarak verilebiliyor olması da müfredatta yer almasını engelleyebilmektedir. Diğer yandan öğretim üyelerinden bazıları arazi çalışması derslerinin tüm lisans programlarında zorunlu olarak okutulması gerektiğini ifade etmiştir. Eğitim fakültelerindeki coğrafya anabilim dallarında ise müfredat YÖK tarafından, merkezi planlama ile tek tip müfredat olarak planlandığı için bölümlere bu konuda seçmeli arazi çalışması dersi açma dışında inisiyatif bırakılmamıştır. Bu da yukarıda değinilen problemler nedeniyle çoğu kere gerçekleşmemektedir. Öğretim elemanları bu sorunları şu şekilde ifade etmişlerdir.

“...eğitim Fakültelerinin programlarının geçen yıl değiştirilmesiyle yalnızca 2 saat olarak programda gözükken bir ders bulunmaktadır...”

“...Ayrıca YÖK tarafından en son gönderilen müfredatta arazi çalışması dersi sadece 1 tane ve tek dönem olarak belirlenmiştir ve bu kapsamda araziye götürme zorunluluğu bile yoktur. Dolayısıyla bu etkinlik sadece sorumluluk sahibi hocaların üstüne kalmış durumdadır. Bu sorumluluğu her hocanın da aynı şekilde taşıdığını söyleyemeyiz.”

“Coğrafya eğitimi sırasında yapılacak olan arazi çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle tüm üniversitelerdeki coğrafya bölümlerinde arazi çalışmalarının zorunlu hale getirilmesi, bu sırada da araç temini, yakıt gibi maddi kaygıların olmaması gerekmektedir.”

4.1.8 Motivasyon düşüklüğü/eksikliği ile ilgili sorunlar

Bazı öğretim üyeleri de motivasyon kaybı nedeniyle arazi çalışmalarının eski önemini yitirdiğini ifade etmiştir. Bir öğretim üyesi durumu şu cümle ile ifade etmiştir:

“Arazi çalışmaları, günümüz koşullarında hem finansal olarak zor olması hem de öğretim üyesi (yardımcısı zaten yok) ve öğrencilerin motivasyon düşüklüğü, arazide kontrol edilebilirliklerinin azalması nedeniyle eski önemini/anlamını yitirmiştir.”

4.1.9 Arazi çalışmalarının gönüllülük esaslı yapılması

Birçok coğrafyacı arazi çalışmalarının coğrafya eğitiminin çok önemli bir parçası olduğunu ve coğrafyanın laboratuvarının arazi olduğuna inanır. Arazi çalışmalarının coğrafyacılar için önemli beceriler kazandırdığına da inanılır. Ancak coğrafya bölümlerindeki uygulamalara bakıldığında böylesine önemsenen arazi çalışmalarının çoğu kere gönüllük esasıyla, belli bir içerik ve sistemden uzak olarak yapıldığı ve çoğu kere aynı öğretim üyelerinin arazi çalışmalarını yürüttüğü, eğer bu gönüllüler olmasa arazi çalışmalarının önemli ölçüde sekteye uğrayacağı anlaşılmaktadır (Arı, 2018). Bir öğretim üyesi bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bölümümüzde arazi çalışmaları; bölüm öğretim üyelerinin bu tür bir eğitim etkinliğinin sorumluluğunu ve yükünü üstlenme ve gerçekleştirme zorunluluğu olmamasına rağmen, öğretim üyelerinin kendi gayretleri ile ekstra zaman ve emek harcayarak düzenlenir ve gerçekleştirilir.”

Bu şekilde, gönüllü olarak bazen gerçekleşen bazen de gerçekleşmeyen bir arazi çalışması etkinliğinin coğrafya diploması için vazgeçilmez olduğunu iddia etmek gerçekçi bir yaklaşım olarak görülmemektedir.

4.1.10 Arazi çalışması dersi içeriği ve yöntemi ile ilgili sorunlar

Türk üniversitelerinde arazi çalışmaları ile ilgili en önemli sorunlardan birisi, arazi derslerinin içerik ve yöntemi ile ilgili sorunlardır. Dünyada coğrafya bölümü arazi çalışmaları artık 1950’lerde olduğu gibi öğretim üyesi merkezli, pasif öğrenci katılımıyla turistik gezi gibi yapılmamaktadır. Aksine öğrenci merkezli olarak yapılmaktadır. İçerik açısından da dersler gözlem yapma yerine, veri toplayan, ölçüm yapan, örnek toplayan, problem tespit eden ve bunların çözümünü arayan problem-temelli yaklaşımlarla yapılar duruma gelmiştir (Kent, vd., 1997). Ancak Türkiye’de halen arazi çalışmaları gezi-gözlem olarak yapılmakta ve öğrenci katılımı sınırlı kalmaktadır. Bir öğretim üyesi bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Derslikte nasıl konuyu anlatıyorsak, arazide anlatıyor, öğrencinin dinlemesini not tutmasını istiyoruz. Öğrencinin orada neyi algıladığını, nasıl algıladığını merak etmiyoruz. Arazideki etken ve süreçlerin hangilerinin ne düzeyde etkisini öğrencilerin fark ettiğini ölçmüyoruz. Biz sadece o gözlem noktası ile ilgili söylenmesi gerekenleri söylüyoruz. Öğrencinin sahayı (kayacı, bitkiyi, toprağı, morfolojiyi, arazi kullanımını vb) nasıl analiz ettiğini sabırla beklemiyoruz. Cevapları verip geçiyoruz.”

4.2 Tartışma: Öğretim Üyelerinin Değindiği Sorunlar

Öğretim üyelerinin görüşleri üniversite lisans programlarındaki arazi çalışması sorunlarını önemli ölçüde yansıtmaktadır. Ancak öğretim üyelerinin söyledikleri kadar söylemedikleri önemli konular da vardır. Bunlardan en önemlisi hiçbir öğretim üyesinin arazi çalışmalarının öğrenim çıktıları ile ilgili herhangi bir eksiklik tespit etmemiş olmasıdır. Oysaki arazi çalışması ile ilgili en önemli eksikliklerden birisi, öğrenim çıktılarının tespit edilmemesi ve öğrencilerin arazi çalışması yolu ile hangi becerileri kazanacağını ortaya konulmamış olmasıdır (Arı, 2008b; 2018). Bu becerilerin tespit edilmemiş olmasına değinilmediği gibi, bunlarla ilgili ölçme ve değerlendirmedeki eksikliklere de değinilmemiştir.

Öğretim üyelerinin değindiği bir başka konu da arazi çalışması yapması gereken öğretim üyelerin konu hakkında yeterlilikleridir. Öğrenciler arazi çalışması yaptıran öğretim üyelerinin yetkinlik ve tecrübelerini önemsemektedir (Girgin, Sever & Gök, 2003). Arazi çalışmalarının çoğu az sayıdaki gönüllü öğretim elemanı tarafından yapılmakta, bazı öğretim üyeleri arazi çalışmasının getirdiği yükü paylaşma konusunda isteksiz davranmaktadır (Arı, 2018). Ayrıca geleneksel arazi temelli eğitimin gittikçe terk edilmesi nedeniyle yeni öğrenciler, arazi çalışması becerilerini elde etmeden mezun olabilmektedir. Ayrıca çalışmalarında yeni teknolojileri kullanan bazı genç öğretim üyeleri artık araziye çıkma konusunda isteksiz davranmaktadır. Bu isteksizlik bazen yasal bir gereklilik olmamasından, bazen de öğretim üyelerinin arazi çalışması sırasında yapılacaklar ve öğrenciye kazandırılacak olan beceriler konusunda yeterli donanım ve bilgi birikimine sahip olmamasındandır. Bunun çeşitli nedenleri olmakla birlikte, kendi eğitimi sırasında yeterli arazi çalışması yapmayan ve bu çalışmaların tekniklerini öğrenmeyen öğretim üyelerinin bu konuda isteksiz davrandıkları bilinmektedir (Arı, 2018; Nundy, Dillon, & Dowd, 2009; Scott, vd., 2012; Tal & Morag, 2009). Sonuçta kendi eğitimi sırasında gerekli ve yeterli arazi çalışması eğitimi almayan öğretim elemanları, kendi öğrencilerine arazi çalışması yaptırmakta ya isteksiz olmakta ya da sadece prosedürleri tamamlamak için bu eğitimleri yaptırmaktadır.

Bir diğer konu arazi çalışmalarının içerik ve yöntemi ile ilgilidir. Sorumuzu cevaplayan öğretim üyeleri içerisinde sadece 1 tanesi arazi çalışmalarının içerikleri ve yöntemi ile ilgili sorunlar olduğunu ifade etmiştir. Bu öğretim üyesinin görüşüne yukarıda yer verilmiştir. Aynı öğretim üyesi bu sorunun nasıl çözülmesi gerektiğine dair görüşlerini de şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Öğrenci önce kendi gözlemlerini yapmalı, [soruları] kendince cevaplamalıdır. Sonra bu cevaplar değerlendirilmelidir. Araziden nasıl örnek alacağı, örnek uygulamalar ile gösterilmelidir. Öğrencinin arazide bitkiyi, kayacı, morfolojiyi tanıması tek ve nihai hedef olmamalıdır. Öğrencinin bunları tanıması önemlidir. Ancak asıl önemli olan, teşhis ettiği kayaç veya bitkiden yola çıkarak ortam şartları ve/veya paleocoğrafya hakkında bir çıkarımda bulunabilmelidir. Nasıl kesit çıkaracağı, nasıl haritalama yapacağı örnek uygulamalar ile gösterilmelidir. Mümkün ise her gezi kamera ile etkinlikler kayıt altına alınmalıdır. Bu kayıtlar daha sonra öğrenciler ile birlikte izlenmelidir. Öğrenciler arazi ile ilgili kendi gözlem ve değerlendirmeler konusunda neler yaptığını, neleri yapamadığını tekrar görme fırsatı bulabilmelidir.”

Öğretim üyelerinin değindiği bir diğer konu arazi çalışmalarının farklı metodları ile özellikle teknolojik gelişmelerden sonra, alternatif arazi çalışması yöntemlerinin varlığıdır. Mesela teknoloji destekli arazi çalışmaları, rehberli bireysel arazi çalışmaları, kalabalık sınıflarda arazi çalışmaları, gruplarla arazi çalışmaları gibi konulara değinilmemiştir. Oysaki üniversitelerin arazi çalışmalarına sağladığı kurumsal desteklerin

azalmasından sonra gittikçe azalan, maliyeti artan ve yüksek öğrenci sayıları nedeniyle sayıları artan arazi çalışmalarını, oluşan bu yeni koşullarda yapmanın çeşitli yolları vardır. Öğretim üyelerinin çoğunun arazi çalışmalarını, öğrencilerin araçlarla bazı coğrafi olguları göstermek için araziye götürülüp, belli noktalarda coğrafi olgularla ya da olaylarla ilgili açıklama yapıp, dönülmesini ön gören bir faaliyet olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Çoğu durumda sadece arazi gezisi ya da arazi öğretimi yapılmakta olup, öğrencilerin arazideki coğrafi olay ya da olgularla, aktif ve katılımcı bir yöntemle etkileşim kurup, uygulamalı etkinliklerle coğrafi olayları deneyimlemesi teşvik edilmemektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Coğrafya bölümü ya da coğrafya anabilim dalı öğretim üyelerinden oluşan örneklem grubunun verdiği cevaplardan, üniversitemizde hedefi ve öğrenim çıktıları iyi belirlenmemiş; genellikle kısa mesafeli; çoğu arazi öğretimi şeklinde olan ve öğrencinin aktif katılımını gerektirmeyen arazi çalışmaları yapıldığı tespit edilmiştir. Arazi çalışmaları genellikle öğretim üyesi merkezli; bölüm içerisinde sistematik ve koordineli olmaksızın, bazen sayı olarak gereğinden de fazla yapılmaktadır. Ancak bu tür arazi öğretimi ve arazi gezilerinin sayısı fazla olsa da bunların pedagojik ve beceri kazandırma anlamında değeri oldukça düşüktür. Zaman zaman iyi arazi çalışması örneklerine rastlansa da arazi çalışmaları ile ilgili önemli problemler olduğu da görülmüştür. Arazi çalışmaları için kurumsal ve maddi desteklerin çoğu durumda verilmemesi; zaten verilen desteklerin zamanla azalması ve fakülte yöneticilerinin bu derslerin önemini yeterince kavrayamamış olması önemli sorunlar olarak görülmektedir. Bazı üniversitelerin arazi çalışmalarına müfredatında yer vermemesi; arazi çalışmalarının coğrafya öğrencilerine hangi coğrafyaya özgü ve genel beceriler kazandıracağını belirlenmemesi ve bu becerilerin bölüm program çıktılarında uygun şekilde ifade edilmemesi önemli eksikliklerdendir. Arazi çalışmalarının çoğu kere sadece gönüllü öğretim üyeleri tarafından planlanıp, yürütüldüğü ve bu öğretim üyelerinin iş yükü ve maddi anlamda bu emeklerinin karşılıksız kaldığı güçlü bir şekilde ifade edilmiştir. YÖK tarafından merkezi olarak yapılan Coğrafya Anabilim Dalı müfredatında sadece 2 saatlik bir arazi dersi konulması ve bu derste de öğrencileri araziye götürme zorunluluğu olmaması önemli sorunlar olarak ortaya konulmuştur. Bu koşullarda arazi çalışmalarının faydalı ve sürdürülebilir olması beklenemez.

Diğer yandan öğretim üyeleri, arazi çalışmalarının kazandıracağı alana özgü ve genel becerilerin tespit edilmemiş olması; öğretim üyelerinin arazi çalışması konusundaki yetersizlikleri ve motivasyon eksikliği; arazi çalışmalarının öğrenci merkezli yapılıyor olması; arazi çalışmaları ile ilgili içerik ve yöntem eksiklikleri ve teknik ve teknolojik eksikliklerle ilgili sorunlara dikkat çekmemişlerdir. Arazi çalışmalarının lisans programlarında başarılı bir şekilde yer almasında kilit rol oynayan bu sorunlara dikkat çekilmemiş olması, aslında arazi çalışması ile ilgili problemlerin görünenden daha büyük olduğuna işaret etmektedir. Bütün bu tespitler ve önceki literatür bulguları birlikte değerlendirildiğinde Türkiye’de lisans programlarında arazi çalışmalarının istenen becerileri kazandırabilmesi ve arazi çalışmalarının faydalarına şüphe ile bakan üniversite yöneticilerinin bu şüphelerini yok edip, sıkça söylendiği gibi araziye coğrafyanın laboratuvarı yapmak ve arazi temelli becerilerle donanmış öğrenciler mezun edebilmek için şunlar önerilmektedir:

1. Öncelikli olarak arazi çalışmaları için kurumsal maddi desteklerin sürekli ve güvenilir hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun için üniversitelerde bütçe planları yapılırken, her yıl nisan ve mayıs aylarında fakültelerden bütçe planlamalarına esas teşkil eden bütçe önerileri istenir. Bu öneriler içerisinde nasıl ki fen bölümlerinin laboratuvar ve sarf malzemeleri için bir maliyet öngörülüyorsa, coğrafya bölümleri için de arazi çalışmalarında kullanılmak üzere bir maliyet öngörülmelidir ve ilgili bütçe kalemine yazılarak talep edilmelidir. Bu talepler genellikle biraz azaltılarak kabul edilir. Böylece arazi çalışmaları rektörlük tarafından fakültelelere aktarılacak bütçe ile hizmet alımı şeklinde yapılmalıdır. Bu bütçeden arazi çalışmalarına katılan öğretim üyelerine de yolluk ve yevmiye ödenmelidir. Böylece öğretim üyeleri arazi çalışması için bir maliyet ödemek zorunda kalmamalıdır. Arazi çalışmaları ile ilgili finansal sorunların en kesin çözümü budur. Bu çözümü uygulamak için coğrafya lisans programlarının yöneticileri, fakülte kurulları ve fakülte yönetim kurullarında ısrarcı olmalıdır. Bu yöntemin uygulanmadığı yerlerde, daha zor ve karmaşık da olsa sağlık, kültür ve spor daireleri altında faaliyet gösteren öğrenci toplulukları üzerinden de bu faaliyetler finanse edilebilmektedir. Bunun için her üniversitedeki farklı uygulamalar dikkate alınarak bu yol da kullanılmalıdır.

2. Hem bu çalışmaların değerini sorgulayan meslektaşlarımızı hem de bu çalışmalara kurumsal ve finansal destek vermesi gereken üniversite yöneticilerini ikna etmek için bu çalışmaların üniversite eğitimi alan bireylere katkısının ne olduğu sorgulanmaktan çıkarılmalıdır. Bunun için öncelikle bu faaliyetler için kullanılan ismin diğer bölümlerin turistik gezileri için kullandıkları isimlerden ayırıcı özellikte olması gerekir. Yeni bir yer görmeyi hedefleyen turistik turlar ve öğrencinin aktif rol almadığını ifade eden “gezi, ziyaret, gözlem, arazi gezisi, gezi-gözlem” gibi isimlerden dikkatle kaçınmak gerekir. Bunlar yerine “arazi uygulaması, arazi çalışması,

arazi kampı, uygulama kampı, arazi tatbikatı, saha çalışması” gibi öğrencinin coğrafi olaylarla aktif bir şekilde bağ kuracağını ve arazide uygulama yapacağını çağrıştıran isimler kullanılmalıdır.

3. Arazi çalışmalarının içeriği bilimselleştirilmelidir. Coğrafya bölümlerinde rastgele, sistematik olmayan, dolayısı ile öğrenciye hangi katkıyı yapacağı somut çıktılarla ortaya konulamamış arazi ile ilgili faaliyetler sonlandırılmalıdır. Bu tür faaliyetler hem üniversite yöneticilerince hem de coğrafya diploma programının bulunduğu fakültelerdeki diğer bölüm elamanlarınca yeterince bilimsel bulunmamakta ve gezme ve eğlenme amaçlı olduğu düşünülmektedir. Coğrafya lisans programlarında şu an yapılan arazi çalışmaları büyük ölçüde France ve Haigh’in (2018) “öğretim üyesi merkezli turlar ve arazi öğretimi” olarak isimlendirdiği faaliyetler şeklindedir (Şeremet & Chalkley, 2012). Halen yapıldığı şekli ile bu çalışmalarda arazi araştırması, veri toplama, aktif öğrenme ve öğrenci katılımı çok sınırlı düzeydedir. Arazi çalışmalarının pasif öğrenci katılımıyla, gözlemsel ve tasviri olmaması, piknik yapmak, gemi ya da safari turu gibi eğlence faaliyetlerini içermemesi için dikkatlice planlanması gerekmektedir. Bu planlama içerisinde öğrenciler coğrafi olay ve olgularla ilgili veri toplamalı, numuneler almalı, ölçme yapmalı, yani arazi unsurlarını aktif olarak tanımalı ve onlarla deneyimleme yoluyla kişisel bağlar kurabilmelidir. Bu kapsamda arazi çalışmaları artık daha çok temasal, proje ve problem temelli olmalıdır. Bir arazi çalışması bir yeri uzaktan gözlemleyerek yapılmak yerine mesela o yerdeki çevre kirliliğini öğrencilere öğretmeli (problem temelli yaklaşım), öğrenciler tarafından bizzat o çevre kirliliğini ölçecek numuneler toplanmalı, bunlarla ilgili kirlenici kaynaklar ve bunların her birinin rolü üzerine veriler toplanmalı, ölçümler yapılmalı ve sonuçta ilgili literatür de incelenerek olası çözümler değerlendirilmelidir. Benzer şekilde eğer fiziki süreçlerin öğretilmesi amaçlanıyorsa, buna göre aktif öğrenci katılımını zorunlu kılan yöntemler geliştirilmelidir.

4. Arazi çalışmalarının bölüm öğrenim çıktılarına nasıl katkı yapacağı ve özellikle öğrencilere hangi arazi bilgi ve becerilerini kazandırılacağı açıkça yazılmalıdır. Bu beceriler coğrafya diploması alacak öğrencileri diğerler öğrencilerden ayıracak nitelikte olmalıdır. Bu şekilde içeriği ve sayısı belirlenen az sayıdaki arazi çalışması dersi müfredata zorunlu olarak yerleştirilmelidir. Arazi becerilerine dayalı program çıktısı yazıp, bu çıktıyı sağlayacak arazi dersi olmaması pedagojik açıdan sorunlu bir durumdur. Bu adımın bölümler üstü bir organizasyonla sistematik ve koordineli olarak yapılması bir zorunluluktur. Coğrafyacılar Derneği çatısı altında Ege Üniversitesi Coğrafya Bölümü işbirliği ile 2014 yılında yapılan Coğrafi Bilgi Sistemlerinin lisans müfredatında nasıl yer alması gerektiğini ortaya koyan rapor böylesine sistematik bir çalışmanın nasıl yapılacağını örneğini oluşturmaktadır (Arı, Turoğlu & Öngen). Eğer bunu yapabilirsek o zaman üniversite yöneticilerine “coğrafyanın laboratuvarı arazidir” anlayışını benimsetebiliriz.

5. Coğrafya bölümleri, öğretim üyelerinin arazi çalışması yaptırabilmek için hangi yetkinliklere sahip olması gerektiğini ortaya koymalıdır. Yukarıda değinildiği üzere arazi çalışmalarının zayıf statüde olmasının nedenlerinden birisi, bu çalışmayı yaptıracak öğretim elemanlarının da gerekli arazi eğitimleri ve donanımlarını kendi eğitimleri sırasında kazanmamış olmasıdır. Hatta bundan dolayı üniversitelerimizdeki arazi çalışması dersleri az sayıdaki, bazı fedakâr öğretim üyelerince yapılmakta, bu derslerin getirdiği yük adil bir şekilde paylaşılmamaktadır. Bu fedakâr öğretim üyelerinin yaptığı arazi çalışmaları onların ders yüküne sayılmalıdır. O nedenle öğretim üyelerinin de arazi çalışması konusundaki yetkinliği, bilgi ve tecrübesi sorgulanmalı, eğitim programları yolu ile bu eksiklikler giderilmelidir.

6. Gittikçe artan öğrenci sayıları ve kısıtlı mali kaynaklar, geleneksel arazi çalışmalarını zorlaştırmakta, hatta bazı durumlarda imkansız hale getirmektedir. Böyle durumlarda yukarıda değinilen alternatif arazi çalışması yöntemlerine başvurulmalıdır (Taylor, 2005). Teknolojinin getirdiği avantajlar bu anlamda büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Mesela bireysel arazi keşfi yolu ile arazi çalışması yapacak bir öğrenci mobil cihazına yükleyeceği bazı uygulama yazılımları ile arazide karşılaşacağı bitki, kuş ya da kayaç türlerini kolayca teşhis edebilmektedir. Sanal turlar öğrencilere normal koşullarda gidemeyecekleri yerleri göstermekte, Google Earth ve Map gibi programlar ise tüm dünyadan sokak görüntülerine kadar ayrıntılara ulaşılabilmesine olanak tanımaktadır. Bütün bu alternatif arazi çalışması yöntemleri de müfredatlara entegre edilmelidir.

7. Coğrafya bölümleri son 10-15 yılda hem coğrafya bölümü sayılarının hızla artması hem de yüksek kontenjanlar nedeniyle oluşan hızlı büyümeye hazırlıksız yakalanmıştır. Yeterli öğretim üyesi sayısına sahip olmadan, minimum koşulları sağlayarak açılan bölümler, diğer birçok dersi olduğu gibi arazi çalışmalarını da hakkıyla yapamayacaklardır. İlginçtir ki coğrafya bölümü mezunlarının istihdam oranı gittikçe azalmakta ancak yeni bölümler açılmaya devam etmektedir. Yeni bölümler coğrafyaya olan toplumsal talep nedeniyle açılmamaktadır. Coğrafya bölümleri yıllardır çoğunlukla Türkçe-Matematik (eski adıyla eşit ağırlık) puanı ile öğrenci alınması gerektiğini ifade etmelerine rağmen, YÖK, sözel bölüm öğrencilerinin tercih kısıtlılığından dolayı, coğrafyaya sözel öğrenci almaya devam etmektedir. Böylece coğrafyaya bir talep var gibi görünmektedir. Bu görüntü gerçekçi değildir. Yılda birkaç yeni coğrafya bölümü açılmasından vazgeçilmeli ve coğrafya

bölümlerinin öğrenci kontenjanları 40 ile sınırlandırılmalıdır. İkinci öğretim programları ise kontenjanları azaltma kapsamında kapatılmalıdır. Bu sayının üzerindeki kontenjanlarla arazi çalışması zorlaşmaktadır. Türkiye’de binlerce öğrencinin alındığı açık-uzaktan eğitim coğrafya bölümlerine ihtiyaç olmadığı ise neredeyse tüm coğrafyacıların hemfikir olduğu bir konudur.

8. Aslında arazi çalışmaları ile ilgili problemler, coğrafyanın üniversitelerdeki statüsü ile ilgili daha büyük bir problemi işaret etmektedir. Yeterli altyapı ve öğretim elemanı olmaksızın sürekli coğrafya bölümü açılması bu problemleri daha da büyütmektedir. Türkiye’de akademik coğrafyanın, özetle çevresel determinist ve bölgesel nitelikli bir üniversite konusundan, daha kabul edilebilir, analitik, modern bir üniversite disiplinine dönüştürülmesi gerektiğine dair bir kanı vardır (Arı, 2013, 2017, 2019b; Karabulut, 2013; Kaya, 2010; Özgür, 2018; Özgür ve Yavan, 2013; Yavan ve Kurtar Anlı, 2017). Öngörülen değişim tartışmaları arazi çalışmalarının durumunu, esaslı bir müfredat reformunu da içerecek şekilde yeniden ele alma ve iyileştirmek için bir fırsat da sunmaktadır.

Kaynakça

- Alkış, S. (2008) Coğrafya öğretiminde inceleme gezileri ve arazi çalışmaları. *Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar* içinde, (s.93-122). Özey, R. & Demirci, A., (Ed.). İstanbul: Aktif.
- Andelkovic, S., Dedjanski, V., & Pejic, B. (2018). Pedagogical benefits of fieldwork of the students at the Faculty of Geography in the light of the Bologna Process. *Journal of Geography in Higher Education*, 42(1), 110-125.
- Arı, Y. & Kaya, İ. (Ed.). (2014). *Coğrafya araştırma yöntemleri*. Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Arı, Y. Turoğlu, H. & Ölgen, K. (2014). *Coğrafi Bilgi Sistemleri (Cbs) çalıştay sonuç raporu*. Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Arı, Y. (2008a). Coğrafyayı neden çok boyutlu olarak tanımlama ve öğretmeye ihtiyaç vardır? *Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar* içinde (s, 1-22). Özey, R. & Demirci, A. (Ed.), İstanbul: Aktif.
- Arı, Y. (2008b). The effects of Bologna process on geography departments in Turkish universities. *Herodot Conference on Future Prospects in Geography Proceedings* içinde (s. 27-35). Liverpool, United Kingdom.
- Arı, Y. (2010a). Integrating fieldwork in undergraduate geography curriculum in Turkish universities. *Proceedings of the IGU-CGE Istanbul Symposium* içinde (s. 269-277). İstanbul, Turkey.
- Arı, Y. (2010b). Coğrafyanın genel eğitime katkısı. *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler* içinde (s. 9-21). Özey, R., İncekara S. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Arı, Y. (2013). Yeni yüzyılda Türkiye’de coğrafya: fırsatlar ve tehditler. *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1 (1), 6-13.
- Arı, Y. (2014). Coğrafyada saha öğretimi ve saha araştırmaları. *Coğrafya Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 303-317). Arı, Y. Kaya, İ, (Ed.). Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Arı, Y. (2017). Çevresel determinizmden politik ekolojiye: son 100 yılda dünya’da ve Türkiye’de insan-çevre coğrafyasındaki yaklaşımlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 1-34.
- Arı, Y. (2018). Coğrafya lisans eğitiminde arazi çalışmaları: problemler ve çözüm yolları. *I. Uluslar arası Coğrafya Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 287-296). Nevşehir.
- Arı, Y. (2019a). Uygulayıcı öğretim üyelerinin bakış açısından coğrafya lisans programlarında arazi çalışmaları sorunları ve çözümleri. *II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 288-296). Eskişehir.
- Arı, Y. (2019b). Innovation and scientific developments: The content analysis of Turkish Geography Discussion List (coğrafya) (1997-2012). *International Journal of Geography and Geography Education*, 39, 95-120.
- Arı, Y. (2020). Fieldwork in geography undergraduate degree programmes of Turkish Universities: status, challenges and prospects. *Journal of Geography in Higher Education*, 44(2), 285-309.
- Atayeter, Y. & Tozkoparan, U. (2014). Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile 6. sınıf sosyal bilgiler öğrencilerinin gezi gözlem yöntemi üzerine düşünceleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 1-21.
- Aytaç, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitimlerinde gezi-gözlem metodunun yeri ve önemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 55-69.

- Balcı, A. (2012). Geography teacher candidates' experiences of field study in western Anatolia: A qualitative study. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2), 988-997.
- Bland, K., Chambers, B., Donert, K. & Thomas, T. (1996) Fieldwork. *Geography Teachers' Handbook. Geographical Association*, Bailey içinde (s. 165-175). P. & Fox, P. (Eds.) Sheffield.
- Boyle, A., Maguire, S., Martin, A., Milsom, C., Nash, R., Rawlinson, S., Conchie, S. (2007). Fieldwork is good: The student perception and the affective domain. *Journal of Geography in Higher Education*, 31(2), 299-317.
- Charles-Edwards, E., Bell, M. & Corcoran, J. (2014). Integrating undergraduate fieldwork into the study of human mobility. *Australian Geographer*, 45, 505-519.
- Cook, V. (2010). Exploring students' personal experiences of geography fieldwork. *Teaching Geography*, 35, 55-57.
- Çalışkan, O. (2008). Flüvyal jeomorfoloji konularında gezi gözlem metodu ve değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Çalışkan, O. (2011). Virtual field trips in education of earth and environmental sciences. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(1), 91.
- Çalışkan, O. (2015). *Coğrafya eğitimi ve arazi çalışmaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Davies, T. Lorne, C. & Sealey-Huggins, L. (2019). Instagram photography and the geography field course: Snapshots from Berlin. *Journal of Geography in Higher Education*, 43(3), 362-383.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya öğretim yöntemleri: orta öğretimde coğrafya eğitiminin esasları*. (5. Baskı). Erzurum: Aktif.
- Dummer, T., Cook, I., Parker, G., Barrett, G. & Hull, A. (2008). Promoting and assessing 'deep learning' in geography fieldwork: An evaluation of reflective field diaries. *Journal of Geography in Higher Education*, 32(3), 459-479.
- Foskett, N. (1999). Forum: Fieldwork in the geography curriculum – international perspectives and research issues. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 8(2), 159-163.
- France, D. & Haigh, M. (2018). Fieldwork@ 40: fieldwork in geography higher education. *Journal of Geography in Higher Education*, 42(4), 498-514.
- Fuller, I. C. (2006). What is the value of fieldwork? Answers from New Zealand using two contrasting undergraduate physical geography field trips. *New Zealand Geographer*, 62, 215-220.
- Fuller, I. C. (2012). Taking students outdoors to learn in high places. *Area*, 44(1), 7-13.
- Fuller, I. C., Gaskin, S. & Scott, I. (2003). Student perceptions of geography and environmental science fieldwork in the light of restricted access to the field, caused by foot and mouth disease in the UK in 2001. *Journal of Geography in Higher Education*, 27(1), 79-102.
- Fuller, I., Edmondson, S., France, D., Higgitt, D., & Ratinen, I. (2006). International perspectives on the effectiveness of geography fieldwork for learning. *Journal of Geography in Higher Education*, 30(1), 89-101.
- Garipağaoğlu, N. (2001). Gezi-gözlem metodunun coğrafya eğitimi ve öğretimindeki yeri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 3(2), 13-30.
- Geçit, Y. (2010). Coğrafya eğitimi araştırmalarında temel yönelimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(2), 923-987.
- Girgin, M. Sever, R. & Gök, Y. (2003). Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat ve Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi coğrafya öğrencilerinin uygulama gezilerine ilişkin görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(1), 7-20.
- Gök, Y. & Girgin, M. (2001). Ortaöğretim coğrafya programında deney ve gezi-gözlemin önemi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 7(6), 61-73.
- Gökçe, N. (2009). Türkiye'de öğretmen yetiştirmede coğrafya eğitiminin sorunları ve öneriler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 721-768.

- Gümüş, N. & İlhan, A. (2013). Küreselleşmenin Türkiye üniversiteleri coğrafya öğretmenliği ve bölümleri yapısı üzerinde etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 47-71.
- Hope, M. (2009). The importance of direct experience: A philosophical defence of fieldwork in human geography. *Journal of Geography in Higher Education*, 33(2), 169-182.
- Hovorka, A. J. & Wolf, P. A. (2009). Activating the classroom: Geographical fieldwork as pedagogical practice. *Journal of Geography in Higher Education*, 33(1), 89-102.
- İzbirdir, R., (1968). Coğrafi araştırma gezileri ve hazırlıkları. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-51.
- Karabulut, M. (2013). Fiziki coğrafya tarihi ve felsefesi. In Demirci, A. & Arı, Y. (Eds.), *Coğrafyacılar Derneği yıllık kongresi bildiriler kitabı* (s. 425-433). İstanbul: Coğrafyacılar Derneği.
- Kasimov, N. S., Chalov, S. R. & Panin, A. V. (2013). Multidisciplinary field training in undergraduate Physical Geography: Russian experience. *Journal of geography in Higher Education*, 37(3), 416-431.
- Kaya, İ. (2010). Değişen sosyal ve bilimsel bağlam ve coğrafyanın sorumlulukları. R. Özey & S. İncekara (Eds.), *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler içinde* (s. 227-242). Ankara: Pegem Akademi.
- Kent, M., Gilbertson, D. D. & Hunt, C.O. (1997). Fieldwork in geography teaching: a critical review of the literature and approaches, *Journal of Geography in Higher Education*, 21(3), 313-332.
- Kızılcıaoğlu, A. (2003). İlköğretim okullarında bir kırsal yerleşmeye düzenlenecek gözlem gezisinde gerçekleştirilecek etkinlikler ile bir gezi planı önerisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(9), 1-21.
- Kobayashi, A. (1994) Coloring the field: gender, 'race' and the politics of fieldwork, *Professional Geographer*, 46(1), 73-80.
- Koç, H. (2018). Teaching geography in higher education: A case study of problem-based learning. *Review of International Geographical Education Online*, 8(2), 311-337.
- Koçman, A. & Sütgibi, S. (2004). Geographical education and training at Turkish universities. *International Research in Geographical & Environmental Education*, 13(1), 97-102.
- Lonergan, N. & Andresen, L. W. (1988). Field-based education: some theoretical considerations. *Higher Education Research and Development*, 7(1), 63-77.
- Maskall, J. & Stokes, A. (2008). *Designing effective fieldwork for the environmental and natural sciences*. Plymouth, UK: Higher Education Academy Subject Centre for Geography, Earth and Environmental Sciences.
- McEwen, L. & Harris, F. (1996). The undergraduate geography fieldweek: challenges and changes, *Journal of Geography in Higher Education*, 20(3), 411-421.
- Murphy, A. B. (2007). Geography's place in higher education in the United States. *Journal of Geography in Higher Education*, 31(1), 121-141.
- Nairn, K. (2005) The problems of utilizing 'direct experience' in geography education. *Journal of Geography in Higher Education*, 29(2), 293-309.
- Nundy, S., Dillon, J. & Dowd, P. (2009). Improving and encouraging teacher confidence in out-of-classroom learning: The impact of the Hampshire Trailblazer project on 3-13 curriculum practitioners. *Education 3-13*, 37(1), 61-73.
- Özay, E. (2003). Ortaöğretim coğrafya eğitimi ve öğretiminde gezi-gözlem metodunun öğrenci başarısı üzerine etkisi ve diğer öğretim metodlarıyla karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Özgen, N. (2011). Fiziki coğrafya dersi öğretim metoduna farklı bir yaklaşım: gezi-gözlem destekli öğretim. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 373-388.
- Özgüç, N. (1984). *Beşeri coğrafya'da veri toplama ve değerlendirme yöntemleri*. Yayın No. 2511, 2. İstanbul. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Özgür, E. M. (2018). Türk beşeri coğrafyasında yenileşme eğilimleri: Değişim aktörlerinin perspektifinden bir değerlendirme. *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 142-170.

- Özgür, E. M., & Yavan, N. (2013). Türk coğrafyacılarının iç hesaplaşması: Neden başaramadık, nasıl başarabiliriz. *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1(1), 14–38.
- Scott, G. W., Goulder, R., Wheeler, P., Scott, L. J., Tobin, M. L., & Marsham, S. (2012). The value of fieldwork in life and environmental sciences in the context of higher education: A case study in learning about biodiversity. *Journal of Science Education and Technology*, 21(1), 11-21.
- Scott, I., Fuller, I., & Gaskin, S. (2006). Life without fieldwork: Some lecturers' perceptions of geography and environmental science fieldwork. *Journal of Geography in Higher Education*, 30(1), 161–171.
- Şenol, E. (2018). Uygulamaların ardından “arazi çalışmalarının önemi” üzerine nitel ve nicel değerlendirmeler. In *International Symposium on Geography Education, Proceedings Book*, (pp. 423–434). Nevşehir, Turkey
- Şeremet, M. & Chalkley, B. (2012). Geography in Turkish higher education. *Planet*, 26(1), 59–65.
- Şeremet, M. & Chalkley, B. (2016). Geography, GIS and employability in Turkey. *Journal of Geography in Higher Education*, 40(2), 238–253.
- Tağrikulu, P. & Yılmaz, C. (2019). Investigation of contribution of outdoor education to spatial problems and their solutions. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 23–39.
- Tal, T., & Morag, O. (2009). Reflective practice as a means for preparing to teach outdoors in an ecological garden. *Journal of Science Teacher Education*, 20(3), 245-262.
- Taylor, R. (2005). It's virtually fieldwork!. *Teaching Geography*, 30(3), 157-160.
- Ünlü, M. & Özdemir, F. (2018). Ortaöğretimde fiziki coğrafya kazanımlarına uygun arazi çalışmalarının planlanması (İstanbul ili örneği). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 37, 49-62.
- Wilson, H., Leydon, J., & Wincentak, J. (2017). Fieldwork in geography education: defining or declining? The state of fieldwork in Canadian undergraduate geography programs. *Journal of Geography in Higher Education*, 41(1), 94-105.
- Yavan, N., & Kurtar Anlı, C. (2017). (Un)Making human geography in Turkey under the dominance of environmental determinism. *Posseible Düşünme Dergisi*, 13, 77–98.
- Yıldırım, T., & Arıbaş, K. (2017). Coğrafya öğretiminde gezi gözlem yöntemi: örnek bir rota çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 37, 16-29.
- Yılmaz, C. & Bilgi, M. G. (2011). Aday öğretmenlerin coğrafya arazi çalışmalarına bakışı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 961-983.
- Yılmaz, C. (1997). Coğrafya eğitiminde arazi tatbikatlarının önemi ve bir uygulama örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 287-307.
- Zeren, M. G. (2015). Üniversite öğrencilerinin gözü ile coğrafya eğitimcisi: Bir olgubilim araştırması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(33), 189–208.

